

HÍRFUTÁR

5. évfolyam, 13. szám

MTA VILÁGGAZDASÁGI KUTATÓINTÉZET

2003. április

A TARTALOMBÓL

- 1 Az Európai Unióról 2003 elején
- 2 Események

- 4 Újdonságaink

Rácz Margit

Az Európai Unióról 2003 elején

A 2000-es évek elejére az európai integrációs folyamat több szempontból került válaszut elé. Bár a csaknem fél évszázados tapasztalat nem mindig elégséges ahhoz, hogy világos jövőképet rajzoljunk fel, mégis érdemes e tapasztalatok közül néhányat külön is említeni. Három olyan intézménye van az integrációnak, ami jubileumot ünnepel ezekben az években.

1. Ötven évre kötötték meg a háborús iparágak szupranacionális ellenőrzését biztosító és az EK elődjének is tekinthető Montánuniót létrehozó szerződést. Az ötvenéves szerződés 2002-ben lejárt. Idejét múlta az is, hogy külön intézményrendszer segítségével ellenőrizték a német szén és a francia acél termelését, kereskedelmét és az ágazatok fejlesztési politikáját. Emlékezzünk arra, hogy a Mon-tánuniót az 50-es évek elején a német–francia kibékülés első jeleként alakították meg, s mint ilyen, egy békés fél évszázad megalapozója lett Európában. Ezt a feladatot és az intézményi struktúra körvonalait is átvette a Közös Piac, illetve mai nevén az Európai Unió. Tehát Európa békéje összefügg az EU létevel és az általa megtestesített integrációs modellel. Ez az unió küszöbönálló bővítésére és további elmélyítésére egyaránt vonatkozik.

2. 2002-ben volt tízéves az egységes belső piac. Sokan az integrációs fejlődés fél évszázados eredményei között az egységes belső piac létét tartják a legnagyobb eredménynek. Feltételezhető, hogy a piacegyesítési folyamat a jövőben is fennmarad, sőt, ami még fontosabb, előrehalad. Amilyen mértékben integrálódik a 25, majd hamarosan a 27 tagot számláló EU nemzeti piaca, olyan mértékben éleződik majd ki a verseny. Ennek hatására létrejöhet egy beruházás által vezérelt, és ezért középtávon fenntartható növekedést hozó új fejlődési pálya, melynek igénye régóta megvan ugyan, de a megvalósíthatóság akarata, eszköztárszere, nem utolsósorban pedig (bel)politikai feltételei (a szociális jóléti modell jövője, a munkaerőpiacok rugalmassága) még jórészt hiányoznak.

3. 2003 elején emlékezett Franciaország és Németország az Elysée-szerződés negyvenedik évfordulójára, ami az európai integrációs folyamaton belül nemcsak a két

rivális tartós kibékülését teremtette meg, hanem az EK/EU erősödő együttműködésén belül az intézményi együttműködést is célzó kétoldalú kapcsolatrendszer. A német–francia tengely képezte az egész integrációs folyamat alapját. Amikor ez a két ország nem talált közös hangot, maga az integrációs fejlődés lelassult. Az évforduló okán a francia elnök, a német kancellár és még sokan mások a két ország politikusai közül hitet tettek az újra megerősödő együttműködés mellett, sőt, egy föderális együttműködés kialakítása is felmerült.

Bár a „tandem” újraindulása önmagában az integráció szempontjából akár öröndetesnek is lenne tekinthető, közvetlen hatása ennek pont az ellenkezője volt. A többi tagország szinte „megijedt” ettől az újra formálódó szoros kétoldalú kapcsolattól. Mintegy felrémlt egy brit–spanyol–olasz lobby kialakulása, amit az újonnan csatlakozó tíz ország is, vagy legalábbis azok nagy része, támogat. Ha ez így lesz, a tandem önmagában nem lesz elég erős a kettőjük által kidolgozott kompromisszumok közösségi elfogadtatására. Talán nem is nagy baj ez. Különösen, ha arra gondolunk, hogy röviddel az évforduló ünneplése előtt milyen kompromisszumot találtak a fő vitakérdésekre a franciák és a németek. Németország számára kardinális probléma a mezőgazdaság finanszírozásának kialakult rendszere. Mint legnagyobb befizető a közös költségvetésbe, érdekelt az agrárfinanszírozási rendszer átalakításában és az erőforrások más közösségi célokra való átcsoportosításában. Ezzel szemben a franciák a jelenlegi agrárfinanszírozási rend fenntartására törekednek. Németország alapvető célja, hogy a következő hétéves időszakban összességében ne kelljen többet befizetnie a közös kasszába, mint eddig. Ezekből az érdekekből egy olyan kompromisszum született, hogy 2007-ig nem változik a közös agrárpolitika. Utána kell kidolgozni az esetleges reformokat, de többet költeni erre a célra a közös költségvetésben 2007-től sem lehet. A problémát az jelenti, hogy a tíz taggal bővülő unió egyes új tagállamainak erős érdeke fűződik az agrárfinanszírozási egyenrangúsághoz. Tehát ez a kétoldalú megállapodás nehéz vitákat vetít előre minden jövőorientált kezdeményezés nélkül.

Az a kérdés merül fel, vajon mit kellene tennie a 15 tagország döntéshozóinak ahhoz, hogy az EU nemzetközi

☎ 224-6760; 📠 224-6765
✉ vki@vki.hu
www.vki.hu

Magyar Tudományos Akadémia
Világgazdasági Kutatóintézet
1014 Budapest, Országház u. 30.

versenyképessége a XXI. század elején javuljon. (Ez komoly trendváltást jelentene, mert a versenyképesség az utóbbi évtizedben folyamatosan romlott.) A merev munkaerő-piaci szabályok megváltoztatása egyre halaszthatatlanabb kihívást jelent a négyemillió főt jóval meghaladó munkanélküliséggel szembenézni kénytelen Németországban, de másutt is. Az egész gazdaságfilozófiát érintő változást sürget az eurózónában a romló költségvetési helyzet. Az agrárfinanszírozás kialakult rendszere kontraproduktív, és elveszi a pénzügyi lehetőségek egy részét a modernizációs célkitűzések megvalósításától. Mindez a tagállamok által elfogadható, de mindenképpen jövőorientált, átfogó és kompromisszumaiban a gazdasági sikerességnek primátust adó reformokat és jövőképet követel. A több mint egy éve működő konvent egyik letéteményese lehetne a demokratikus keretek között megformálódó reformsomag kidolgozásának. Nehéz megmondani, vajon milyen sikerrel zárul. Eldől-e a következő évtizedekre az intézményi fejlődés alapvető iránya? Kialakulnak-e egy belső modernizációs és fenntartható növekedést hozó közös stratégia alapjai? És a legutóbbi, nagy vihart kavart Chirac-nyilatkozatot is beleértve, vajon a jelenlegi tagállamok egy része túl tud-e lépni saját XIX. századi árnyékán? Ami egyébként a tagság új várományosai számára is követelmény.

ESEMÉNYEK

Február 28-án a Magyar Nemzeti Bank, a bonni ZEI (Zentrum für Europäische Integrationsforschung) és a VKI közös szervezésében konferencia zajlott le „Monetáris politikai stratégia az EU-hoz csatlakozó országok számára” címmel.

A megnyitó beszédet P. Solbes, az EU bizottságának tagja, valamint O. Issing az EKB Igazgató Tanácsának tagja tartotta. Beszédekben a közép-európai országok előtt álló monetáris-politikai feladatok fontosságát és különböző összetevőit hangsúlyozták. Inotai András és Járai Zsigmond előadásai után több felszólalás hangzott el, például J.v Hagen és J. Zhou (ZEI) az árfolyam-politikai alternatívák legfontosabb kérdéseivel foglalkozott. L. Campos e Cunha (Lisszabon) a portugál monetáris politikának a most csatlakozó országok szempontjából érdekes tanulságait elemezte. H. Reisen (OECD) a lebegő és a rögzített árfolyamok előnyeit és hátrányait tekintette át elsősorban a kevésbé fejlett országok tapasztalatai alapján. G. Fagan (EKB) a makrogazdasági alkalmazkodás és strukturális változások jelentőségét hangsúlyozta a felzárkózás és a monetáris politika szempontjából. Kovács M. (MNB) a Balassa-Samuelson hatás különböző elemzéseinek eredményeit hasonlította össze. A konferencián többek között olyan nemzetközileg elismert szakemberek is résztvettek, mint L. Balcerowicz (Lengyel Nemzeti Bank), A. Lamfalussy (Leuveni Egyetem), R. Portes (CEPR), W. Buitter (EBRD). Az előadásokat mindvégig élénk vita követte. (A tanulmányok letölthetőek az MNB honlapjáról.)

Március 11-én intézetünkbe látogatott Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság volt elnöke, akit évek óta baráti szálak, őszinte érdeklődés fűz a VKI kutatói gárdájához és szakmai tevékenységéhez. Az idei látogatása során is baráti beszélgetés zajlott, amelyen az intézet számos kutatója részt vett.

Március 17-én és 18-án szakmai bemutatókra került sor az OM projektünkhöz (Az Európai Unió előtt álló stratégiai feladatok 2000-2006) kapcsolódóan, melynek a VKI a konzorciumvezetője.

Március 17-én mutattuk be a kutatómunka egyik állomásaként Kiss J. László: „Német országtól” Németországig. A német kül- és biztonságpolitika a nemzeti önazonosság változásainak tükrében című tanulmányát. Az Európai Unió előtt álló stratégiai feladatok című, négyéves, négy akadémiai kutatóintézet együttműködésére épülő projektünk részidős teljesítéséről pedig 18-án a konzorciumot vezető Világgazdasági Kutatóintézet munkatársai számoltak be.

- * Kiss Judit: A magyar mezőgazdaság EU-tagságra való felkészülésének nyitott kérdései
- * Somai Miklós: Összehasonlító tanulmány a régió öt országa mezőgazdaságának EU-érettségéről és a felzárkóztató agrárpolitika sajátosságairól
- * Szanyi Miklós: Az EU-csatlakozás hatása a kis- és közepes vállalkozásokra Magyarországon
- * Bakács András – Túry Gábor: A cseh, a szlovák és a szlovén tárgyalások időlegesen lezárt fejezeteinek összehasonlítása a magyar pozíciókkal a 2002. február 28-ai állapotoknak megfelelően
- * Vida Krisztina: Az EU jövője a konventből nézve – kirajzolódó álláspontok 2002 végén.

(E tanulmányok az Egyesített Társadalomtudományi Könyvtárban hozzáférhetők.)

Diploma, diploma – gratulálunk!

Somai Miklós 1987-ben végzett a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Külgazdasági Szakán. 1989. május 1-től megszakitás nélkül az MTA Világgazdasági Kutatóintézetében dolgozik. Az évek során több kutatási témában is írt tanulmányokat. A legfontosabbak: európai és amerikai agrárpolitika, a világkereskedelmi tárgyalások agrárfejezete, a magyar EU-csatlakozás mezőgazdasági vonatkozásai, Magyarország és a világ személyautó-gyártása, a magyar járműipar felkészültsége az EU-csatlakozásra, közlekedési infrastruktúra-projektek finanszírozása Nyugat-Európában, a tömegközlekedés finanszírozása és megszervezése néhány EU-országban, hitel- és adósnilyvántartás néhány nyugat-európai országban stb.

A 2002 novemberében, a SZIE Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Doktori Iskoláján megvédett Ph.D-jében, a kutatói munkájában meghatározó agrártémákat dolgozta föl. Az értekezés rövid, egyoldalas összefoglalását az alábbiakban közöljük.

Somai Miklós

A magyar mezőgazdaság esélyei az EU-csatlakozási tárgyalások tükrében

(Doktori (Ph. D.) értekezés)

Összefoglalás

Elsősorban arra a kérdésre keresek választ, hogy a CAP (az Európai Unió közös agrárpolitikája) eddigi fejlődéséből következik-e a keleti bővülésre – vagy közvetlenül az azt követő évekre – időzített radikális reform. Egy agrárpolitikai fordulat, mely a támogatás formáit és főként volumenét illetően olyan mélységű változást hozna, ami valóban indokolná, hogy az új tagországokra, néhány éves időtartamra, ne vezessék be az amúgy is „letűnőben lévő” jelenlegi rendszert. Azért fontos ezt

tisztázni, mert itt az unió több országában és az Európai Bizottság részéről is gyakran emlegetett évről van szó.

A válasz: NEM! Az EU a csatlakozási tárgyalásokon nem hivatkozhat arra, hogy a CAP-támogatások közeljövőben várható jelentős leépítése miatt nem terjeszti ki a közvetlen kifizetéseket az új tagországokra. A közös agrárpolitika története azt mutatja, hogy a tagországoknak sohasem sikerült a támogatottsági szint csökkentésében, vagy akár csak a támogatások bizonyos birtokméretén túli degresszivitásában megállapodniuk. A CAP sokat emlegetett renacionalizálására, valamint a FEOGA¹ Garancia Alap kiadásainak csökkentésére nem a közvetlen támogatások ko-finanszírozásával kerül sor, hanem úgy, hogy az agrárpolitikán belül idővel megnő a nemzeti ko-finanszírozáshoz kötött vidékfejlesztési célok szerepe. A fenti folyamat azonban igen lassan fog megvalósulni, és a megvalósulás sebessége a kelet-európai országok integrálódásának a sebességére is hatással lesz.

A bizottság egy másik érvelése szerint, az unióra nagy nemzetközi – elsősorban az Egyesült Államok részéről megnyilvánuló – nyomás nehezedik azért, hogy az EU változtassa meg agrárpolitikáját, és a szektornak nyújtott támogatást csökkentse. Az igazság kiderítése céljából bemutatom az USA agrárpolitikájának történelmi fejlődését, külön kiemelve a közelmúlt két, egymásnak sok szempontból ellentmondó farmtörvényének jelentőségét. Az amerikai agrárpolitika történeti áttekintéséből kiderül, hogy az USA – 1996 óta folytatott, túlságosan liberális agrárpolitikájának nyilvánvaló tarthatatlansága, valamint az ezt lényegében elismerő, növekvő támogatásokat tartalmazó új farmtörvénye miatt – a jelenlegi WTO-fordulón nem lesz képes olyan mértékű liberalizációra kényszeríteni a többi tagországot (elsősorban az EU államait), mint a megelőző uruguayi fordulón.

Végül, az uniós érvrendszerben szokás úgy beállítani a WTO-tárgyalásokat, mintha azokon feltétlenül az uruguayi fordulóhoz hasonló irányú és mértékű változások lennének várhatóak. Ebből pedig az következne, hogy az EU kénytelen lesz a WTO-ban tető alá hozott megállapodás értelmében megváltoztatni és csökkenteni a jelenlegi CAP-támogatásokat. A valóságban azonban már az uruguayi forduló sem igazolta a hozzá fűzött várakozásokat. Az agrár-világkereskedelem megélénkülése elmaradt. A WTO-tagországok vállalt kötelezettségeiket igyekeztek elszabotálni. A papíron jelentősnek látszó vállalások a valóságban a tervezettnél sokkal kisebb fokú liberalizációhoz vezettek. A globalizáció által kiváltott protekcionista reflexek újjáéledése alól még a legerősebb gazdasággal rendelkező országok sem vonhatták ki magukat. Ma úgy tűnik, hogy a 2001 novemberében újtárra indított s jelenleg is folyó ún. dohai forduló már papíron sem lesz különösebben eredményes. A közeljövő kereskedelmi lehetőségei sokkal inkább a regionális együttműködésekben, semmint az egész világot átfogó megállapodásokban keresendők.

Fiatal kutatónk, *Szigetvári Tamás* 1996-ban végzett a Budapesti Közgazdasági Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Szakán. Ph.D. fokozatát 2002-ben ugyanitt, a BKÁE „nemzetközi kapcsolatok” programjában szerezte meg. A disszertáció témája az euro–mediterrán partnerség volt, mivel kollégánk elsősorban a közel-keleti térséggel és a mediterrán országokkal foglalkozik. Már 1993–94-ben a MÖB ösztöndíjával Tunéziában tanult, a Habib Bourghiba Intézetben, 1999–2000-ben pedig a DAAD ösztöndíjaként Hamburgban, ahol a Deutsches Orient-Institutban folytatott kutatómunkát.

Szigetvári Tamás

Az euro–mediterrán partnerség

Összefoglalás

Az Európai Unió mediterrán politikájának megújításaként 1995-ben Barcelonában 11 mediterrán országgal és a Palesztin Önkormányzattal közösen újtárra indította az euro–mediterrán partnerségi kezdeményezést (a továbbiakban EMP). Az EMP-ről szóló elemzések, különösen az első időkben, többnyire szélsőségesek voltak. Egy részük nagyon optimistán ítélte meg a folyamatot, a partnerségben a fennálló konfliktusok és problémák kezelésének legalkalmasabb eszközét látva, mások viszont alapjaiban vetették el, és megvalósíthatatlannak tartották azt. A barcelonai folyamat előrehaladtával ma már jobban láthatjuk, milyen pozitívumai és negatívumai vannak az EMP-nek, mely kérdésekben érhető el tényleges haladás, és melyek esetében nem alkalmas a partnerség jelenlegi formája és tartalma a probléma kezelésére.

Az euro-mediterrán partnerségi politika eddigi eredményeit értékelve pozitívumként a következőket emelhetjük ki:

- * Olyan fórum, ahol a régió ellenséges országai (Izrael–Szíria–Libanon, illetve Görögország–Törökország–Ciprus) is egy asztalnál ülnek, és a politikai témákon kívül egyéb (tudományos, gazdasági stb.) kérdésekben is megbeszéléseket folytatnak.
- * A közös projektek elősegítik a regionális együttműködést, az előítéletek leépítését.
- * Gazdasági értelemben ösztönzi a déli országok egymás közti integrációját.
- * Az EU pénzügyi, technikai segítséget nyújt a transzformációhoz, és különböző infrastrukturális vagy környezetvédelmi beruházások finanszírozásában vesz részt.

Ugyanakkor a mediterrán politika „belső koherenciáját” vizsgálva – egy véleményem szerint igen alapvető és lényeges – ellentmondásra fel kell hívni a figyelmet.

Az EU mediterrán kezdeményezésének egyik fő célja az, hogy a régió gazdasági fejlődésének segítése révén saját biztonsági kockázatát csökkentse. A gazdasági liberalizációval és gyors külgazdasági nyitással végrehajtandó reformok azonban rövid távon óriási költségekkel járnak. Az EU belső strukturális feladatai és a keleti bővítés miatt csak korlátozott támogatást tud nyújtani mindehhez, ráadásul az egyes problémákra (fizetésimérleg-gondok, munkahelyteremtés) megoldást jelentő külföldi befektetések fellendülése is elmarad. Számos terület (agrár-liberalizáció, munkaerő-áramlás) egyelőre nem, vagy csak részben tárgya a partnerségnek.

A fentiek a mediterrán országok gazdasági helyzetének instabillá válásához vezetnek, aminek viszont komoly társadalmi kihatásai vannak, és olyan, az EU számára nem kívánt eredményekre vezethetnek, mint például a növekvő migrációs nyomás vagy az iszlám fundamentalista erők térnyerése. A politikai reformok esetében a negatív visszahatás kockázata hasonlóképpen fennáll: az eddigi tapasztalatok azt mutatják,

---

¹ Fonds européen d'orientation et de garantie agricole = Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap, melynek orientációs részéből a tagállami ko-finanszírozáshoz kötött strukturális támogatásokat, garanciális részéből pedig a közös (vagyis tagállami ko-finanszírozást nem igénylő, sőt azt elvileg kizáró) agrárpolitika piaci ár- és jövedelemkiegészítő támogatásait finanszírozzák.

hogy a demokrácia kiszélesítése az iszlámista erők előretörésével jár, ami alapvetően nem célja az európai politikának. A mediterrán politika tehát (melynek célja az EU-t érő biztonsági kockázatok csökkentése lenne) a szándékokkal ellentétes hatásokat vált ki.

Az ellentét feloldása természetesen nem egyszerű. A legalapvetőbb feladat azonban egyértelműen a partnerség elvének komolyan vétele lenne: a kölcsönös bizalmatlanság feloldása, a partnerként való együttműködés megteremtése nélkül bármilyen szorosabb együttműködési kísérlet eleve kudarcra van ítélve.

ÚJDONSÁGAINK

Vélemények, Kommentárok, Információk

- No.39 Mészáros Klára: Tibet a fejlődés útján
No.40 Fleischer Tamás: Infrastruktúra-fejlesztés és gazdasági növekedés
No.41 Lakatos Gábor – Vida Krisztina: EU-csatlakozás: sikeres hármassugrás 2002 októberében
No.42 Kulcsár Attila: Irak háború előtt?
No.43 Mészáros Klára: A fiatalítás jegyében – az irányvonal nem változik
No.44 Kőrösi István: Osztrák vélemények az Európai Unió kibővítéséről
No.45 Lakatos Gábor: Az álomtól a szükségszerűségig. EU-bővítési csúcs Koppenhágában
No.46 Farkas Péter: A világ gazdaság helyzete és kilátásai 2002 végén
No.47 Szigetvári Tamás: Törökország - milyen hosszú a mézesmadzag?
No.48 Buzás Sándor: Új kormány Braziliában, új remények Latin-Amerikában
No.49 Kiss Judit: Agrárcsatlakozási kilátásaink Koppenhága után. Az agrárcsatlakozási tárgyalások mérlege. I. rész
No.50 Kiss Judit: Agrárcsatlakozási kilátásaink Koppenhága után. Költségvetési, termelési, jövedelmi, ár- és külkereskedelmi hatások. II. rész
No.51 Mészáros Klára: Turizmus – jönnek a kínaiak
No.52 Rácz Margit: Az Európai Unióról 2003 elején

Kihívások

- No.160 Éltető Andrea: Spanyolország gazdasági fejlettségével összefüggő érdekérvényesítési lehetőségei az EU-ban, különös tekintettel a kibővülésre és a spanyol elnökségre
No.161 Farkas Péter: Fél lábát felemelte, a másikban megbotlik? Világgazdasági kilátások 2003-ra

No.162 Kulcsár Attila: Olaj + háború = biztonság?

Műhelytanulmányok

- No.41 Somai Miklós: Az USA agrárpolitikája a kezdetektől napjainkig
No.40 Hadas László: A globalizáció árnyoldalai és a hírszerzés. Új kihívások

(ELŐKÉSZÜLETBEN)

- Bassa Zoltán: Beruházások és gazdasági növekedés Japánban a 90-es évtizedben
Mészáros Klára: A gazdasági együttműködés lehetőségei és feltételei Kínában
Somai Miklós: A tömegközlekedés szervezése és finanszírozása Nyugat-Európában
Dezséri Kálmán: Gazdasági recesszió vagy visszaesés az ezredfordulón az USA-ban és az amerikai gazdaságpolitika
Artnér Annamária: A magyar telephelyű multinacionális cégek érdekei és ellenérdekei az EU-csatlakozással kapcsolatban

Working Papers

- No.133 Zoltán Tibor: Food Aid for Food Security? Trends and Changes in the 1990s

(ELŐKÉSZÜLETBEN)

- Andrea Szalavetz: 'Tertiarization' of Manufacturing Industry in the New Economy

---

Amennyiben felkeltettük érdeklődését kiadványaink iránt, forduljon intézetünk munkatársához:

Varga Istvánné

telefon: 224-6707, fax: 224-6765

e-mail: vggyorgyi@vki.hu

illetve publikációink megtalálhatók, letölthetők a www.vki.hu weboldalon

---
